

Колодій І.М.,
викладач кафедри цивільно-право-
вих дисциплін Чернігівського дер-
жавного інституту права, соціаль-
них технологій та праці

ІНФОРМАЦІЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Розвиток сучасного суспільства прямо пов'язаний зі зростанням виробництва, використанням та накопиченням інформації у всіх галузях людської діяльності. Інформаційні потоки в суспільстві збільшуються з кожним днем, і цей процес носить лавиноподібний характер.

За своїм значенням для розвитку суспільства інформація прирівнюється до важливих ресурсів поряд з сировиною та енергією. У розвинутих країнах більшість працюючих зайняті не у сфері виробництва, а в тому чи іншому ступені займаються обробкою інформації [1].

© Колодій І.М.

Саме тому дослідження інформації як об'єкта цивільних прав є досить актуальним та викликає інтерес. Крім того, дослідження названої тем и дозволяє показати і розкрити широке коло проблем: від правоустановчих (протиріччя, прогалини в законодавстві) до правозастосовчих, які в значній мірі обумовлені першими.

Необхідно зазначити, що поняття інформації для цивільного права є новим і розглядається в Цивільному кодексі України *як об'єкт* цивільних прав. Якщо звернутись до історичного аналізу нормативно-правових актів, то Цивільний кодекс УРСР від 18 липня 1963 року про інформацію як таку не згадував. Вперше інформацію як об'єкт цивільних прав було закріплено в Розділі 3 Книги 1 Цивільного кодексу України, прийнятого 10 січня 2003 року (ст. 177).

У Цивільному кодексі України інформація згадується також у ст. 200 (зазначено, що інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі); у ст. 277 (фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації); у ст. 285 (повнолітня фізична особа має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я); у ст. 302 (фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію); у ст. 505 (визначає комерційну таємницю як різновид інформації, яка наділена певними ознаками); у ст. 700 (продавець зобов'язаний надати покупцеві необхідну і достовірну інформацію про товар, що пропонується до продажу); у ст. 861 (підрядник зобов'язаний передати замовникові разом з результатом роботи інформацію щодо експлуатації або іншого використання предмета договору підряду); у ст. 862 (якщо сторона у договорі підряду внаслідок виконання договору одержала від другої сторони інформацію про нові рішення і технічні знання, у тому числі й такі, що не захищаються законом, а також відомості, що можуть розглядатися як комерційна таємниця, вона не має права повідомляти їх іншим особам без згоди другої сторони); у ст. 1076 (визначає поняття "банківська таємниця").

Це далеко не повний перелік статей Цивільного кодексу України, які містять згадку про інформацію. Крім Цивільного кодексу України існує ряд спеціальних законів, присвячених регулюванню відносин з приводу інформації, а саме Закони України "Про державну таємницю", "Про засоби масової інформації", "Про захист інформації в інформатизованих системах", "Про інформацію", "Про Національну систему конфіденційного зв'язку*", "Про банки і банківську систему" та інші. Крім того, в інформаційній сфері активно здійснюється підзаконна правотворчість.

Загальновідомо, що важливою ознакою об'єкту цивільних правовідносин є так звана "юридична прив'язка", під якою в юридичній літературі розумі-

ється нормативно гарантована можливість правового закріплення об'єктів за суб'єктами цивільного права: фізичними та юридичними особами, державою, органами місцевого самоврядування. Іншими словами, наявність встановленого позитивним правом режиму свідчить про наявність об'єкта цивільних правовідносин [2]. Законодавець, усвідомлюючи значимість інформації в якості стратегічного ресурсу, забезпечує її юридичною прив'язкою і тим самим надає їй статус об'єкта цивільних правовідносин.

Складність вивчення даної теми обумовлена і протиріччям і неостаточним вирішенням питання щодо об'єкту права в теорії права. Не поглиблюючись в аналіз різноманітних концепцій, їх переваг та недоліків, будемо притримуватись якщо не безспірної, то, по крайній мірі, найбільш поширеної в юридичній науці думки. В цьому випадку під об'єктом цивільних прав розуміється все те, з приводу чого виникають та здійснюються (чи те, на що спрямовані) цивільні права та обов'язки [3]. Що стосується співвідношення понять "об'єкт правового регулювання", "об'єкт права", "об'єкт правовідношення", то перше розглядати взагалі не будемо (як зазначає Р.О. Халфіна, більш правильним буде термін не "об'єкт", а "предмет" правового регулювання), а що стосується двох останніх, то також будемо дотримуватись точки зору Р.О. Халфіної, яка ставить між ними знак тотожності [4].

Проблема юридичної прив'язки полягає у формуванні єдиного концептуального підходу до правового регулювання відносин, що виникають з приводу інформації. Центральним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України "Про інформацію". Однак дискусійним залишається питання про те, чи можна загальні правила, що закріплені в даному законі, субсидіарно застосовувати до правопорушень, які складаються в окремих областях інформаційного обміну у випадку їх неврегульованості спеціальними нормами? На це питання, як і на багато інших, відповісти важко, оскільки поняття "інформація" застосовується у різноманітних контекстах і кожний раз у ньому закладено різний зміст.

Так, В.М. Богданов наступним чином класифікує правовідносини з приводу інформації:

1) правовідносини за участі державних органів, що забезпечують збір, зберігання, переробку та надання інформації про суб'єктів і об'єктів цивільних правовідносин (наприклад, правовідносини, пов'язані з веденням Єдиного державного реєстру юридичних осіб і індивідуальних підприємств);

2) правовідносини за участі суб'єктів цивільного права, які отримали право фіксувати повідомлення про суб'єктів та об'єктів цивільних прав у зв'язку з виконанням встановлених законом вимог чи на підставі ліцензії (наприклад, особа, яка веде реєстр власників цінних паперів);

3) правовідносини за участі суб'єктів, що займають домінуюче положення на ринку зі збору, зберігання, обробки та надання визначеного роду інформації (наприклад, особи, що володіють правовою системою "ЛІГА");

4) правовідносини за участі суб'єктів, які в силу презумпції кращоїосвідомленості зобов'язані надати інформацію контрагенту (наприклад, продавець по відношенню до покупця, господарське товариство по відношенню до свого учасника і т. ін.) [5].

Слід зазначити, що інформаційна складова присутня в багатьох об'єктах цивільного права. Якщо за своєю значимістю саме вона є головною в об'єкті, то такий об'єкт має переважно інформаційний зміст. Таким чином, ми отримуємо, можливо, не зовсім вдалий, але достатньо доречний термін "об'єкт цивільного права, який має інформаційний (чи переважно інформаційний) зміст". Наданому етапі дослідження давати визначення новому терміну складно, та є необхідним вивчення конкретних об'єктів. Обмежимося лише зауваженням стосовно того, що джерелом цінності даних об'єктів є інформація. Що ж можна віднести до таких об'єктів? Відповідь на це питання дозволить, у кінцевому результаті, визначити, що ж розуміти під інформацією як об'єктом цивільних прав та виробити загальний підхід до визначення правового режиму даного об'єкту.

У першу чергу до таких об'єктів слід віднести конфіденційну інформацію чи "таємницю". Цивільний кодекс України містить норми, присвячені різним видам таємниць. Крім комерційної, особистої, сімейної, таємниці страхування, в кодексі згадується також банківська таємниця. Виникає питання, як співвідносяться банківська, комерційна та службова таємниця. Ряд вчених (Д. Куршаков, П. Скобликов) вважають, що вони співвідносяться як загальне (комерційна та службова таємниця) і особливе (банківська таємниця) [6]. Певний змісту цьому є, за умови, що не змішувати поняття банківська таємниця і комерційна таємниця банку. В цьому випадку "дані стосовно клієнта" будуть відповідати поняттю комерційної таємниці, якщо вони підпадають *під* умови ст 505 Цивільного кодексу України.

Відповідно, у сфері правового регулювання цивільного обігу інформації можуть бути виділені наступні предметні області:

- а) створення та поширення інформації;
- б) формування інформаційних ресурсів, підготовка та поширення інформаційних продуктів, послуг;
- в) пошук, отримання та застосування інформації, створення та застосування інформаційних послуг;
- г) створення та застосування засобів та механізмів інформаційної безпеки.

З метою здійснення належного правового регулювання суспільних відносин, які виникають з приводу інформації, в юридичній літературі неодноразово

разово піднімалося питання про розгляд інформаційного права в якості особливої комплексної галузі права [7].

Якщо цивільні правовідносини з приводу інформації зробити предметом інформаційного права як самостійної галузі права, то риси інформації як об'єкта цивільного права не зміняться; і в новій галузі правове регулювання інформаційних відносин необхідно буде здійснювати знову ж таки нормами цивільного права. Матиме місце певне "дублювання" правового регулювання. Це, на наш погляд, складно, немає сенсу і порушує достатньо стійку систему галузей права.

І, навпаки, більш логічно, залишивши все як є, при правовому регулюванні інформації врахувати її специфічні особливості і юридичні властивості, що можна зробити в рамках цивільного права.

Закінчуючи розгляд окремих об'єктів цивільних прав, що мають інформаційний зміст, можна дійти наступних висновків. Інформація як об'єкт цивільного права характеризується складністю. Багатогранність об'єктів, які її складають, і відмінності в їх правовому режимі уявляють значні складності при визначенні загального підходу до встановлення та регулювання єдиного правового режиму інформації. Навряд чи він є можливим взагалі, однак, деякі загальні принципи, характерні лише для інформації, існують. Їх повне виявлення та загальне дослідження залишається завданням для правової науки. Однак вже сьогодні існує велика кількість проблем як законодавчих, так і правозастосовчих. Необхідне прийняття ряду нових законів та внесення змін у вже діючі. Лише тоді можна буде говорити про відповідність правової системи умовам життя, які швидко змінюються.

Література: 1. Башлы П. П. Информационная безопасность/ П. П. Нашлы. - Ростов на Дону : Феникс, 2006. - С.3.2. Лапам В. А. Система объектов гражданских прав: Теория и судебная практика/ В. А. Лапам. - СПб.: Юрид. центр 1 Иресс. 2002. - С. 156. 3. Гражданское право : в 2-х т. Т. 1: Учебник / под ред. К. А. Суханова. - М. : Изд-во БЕК. 1993. - С. 111. 4. Халфина Р. О. Общее умение о правоотношении / Р. О.Халфина. - М. : Юрид. лит., 1974. - С. 12. 5. Богданов В. М. Информация как объект гражданских прав : дисс. ... канд. юрид. наук/ В. М. Богданов. - Екатеринбург. 2005. - С.87. 6. Куршаков Д. Банковская тайна / Куршаков Д. // Закон. - 1998. - № 2. - С.65: Скобликов П. Коммерческая.и банковская тайна: проблемы правового регулирования / Скобликов П. // Российская юстиция. - 1997. - № 11. - С.47. 7. Копылов В. А. Информационное право : учебное пособие/ В. А. Копылов. - М.: Юристь, 1997. - 472с: Бачило И. Л. Информационное право. Роль и место в системе права Российской Федерации / И. Л. Бачило // Государство и право. - 2002. -№ 2. - С.5-14: Основи інформаційного права України : навч. носіб. / В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін.: за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та Н. В. Мельника. - К. : Знання, 2004. - 274с: Марушак А. І. Інформаційне право: Доступ до інформації: навчальний посібник / А. І. Марушак. - К. : КІГ Г, 2007. - 532с

УДК 378.6 (477 .51) (066)

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці 27 березня 2009 р., протокол А° 8.

ВІСНИК Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки) (Текст] : щоквартальний науковий збірник. - 2009. - № 2. - Чернігів : Чернігівський! державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2009. - 448с.

У журналі висвітлюються актуальні питання трудового, кримінального і цивільного права, історії та теорії держави і права, конституційного та адміністративного права, права соціального забезпечення, фінансів, управління персоналом та економіки праці, соціальної роботи, соціології та психології, філології.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів і всіх, хто прагне отримати знання з юридичних, економічних та гуманітарних наук.

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії - ректор інституту, кандидат юридичних наук, доцент **Андрій В.М.**; заступник голови - перший проректор з наукової та навчальної роботи, кандидат юридичних наук, доцент **Сташків Б.І.**; відповідальний секретар-начальник редакційно-видавничого відділу **Ходарченко К.О.**; члени редакційної колегії: **Бондар В.В.** завідувач кафедри економічної теорії, кандидат економічних наук, доцент; **Вахонсва Т.М.**, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук; **Заїчиско І.В.**, професор кафедри соціальної роботи, доктор педагогічних наук; **Козинь О.Г.**, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та адміністративного права, кандидат історичних наук; **Кондович В.Ю.**, завідувач кафедри соціології та психології, кандидат соціологічних наук, доцент; **Кривоконь Н.І.**, завідувач кафедри соціальної роботи, кандидат психологічних наук, доцент; **Остапенко Л.А.** завідувач кафедри кримінального права та правосуддя, кандидат юридичних наук, доцент; **Прядко Н.А.**, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент; **Шумна Л.П.**, завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення, кандидат юридичних наук, доцент.

**Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
За точність викладених фактів відповідальність несе автор.**

Свідectво: Серія ЧГ№424-73Р від 16.09.2008 р.

©Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2009